

PEDEAPSA CAPITALĂ: RĂU NECESAR SAU PRACTICĂ ÎNVECHITĂ

Anastasia ROȘCA

Universitatea Tehnică a Moldovei

Abstract: *Actualmente, umanitatea înfruntă multiple probleme de ordin socio-cultural, metodele de rezolvare a cărora rămân subiectele dezbatelor între raționaliști și umaniști. Această lucrare studiază evoluția valorii conceptului de "viață umană" pe parcursul istoriei, analizând avantajele și dezavantajele practicii pedepsei capitale. Se observă interdependența între moralitatea societății și strictețea sentinței aplicate, la fel și consecințele contradictorii ale introducerii unui astfel de tip de pedeapsă. Astfel, lucrarea își pune scopul de a răspunde la întrebarea: Care este următorul pas în practica juridică - toleranța maximă sau restricționarea libertăților individuale? Este aceasta o metodă efectivă sau doar generează iluzia siguranței individuale și colective?*

Cuvinte cheie: *Pedeapsă capitală, dreptate, echitate, justiție, viață, moarte, contradicție.*

Viața este un atribut esențial al omului care îi este conferit în vederea dezvoltării lui ca personalitate, actor politic, social și cultural. Dreptul la viață este un drept inerent ființei umane, alături de alte drepturi fundamentale, ce-i sunt recunoscute omului din momentul în care se naște. Aceste drepturi inalienabile și imuabile ale individului au stat în atenția gânditorilor tuturor timpurilor. Reluând tradiția antică, gânditorii din perioada Renașterii au situat omul într-o poziție centrală în cadrul preocupărilor vremii, accentuându-se ideea de apărare a drepturilor sale. De-a lungul timpului societatea a căutat diferite forme de menținere a ordinii. Astfel, s-a ajuns la adoptarea unor norme de conduită care să facă diferența între ceea ce este sau nu este permis. Ulterior, a apărut pedeapsa ca măsură luată împotriva nerespectării unei reguli de conduită. Dar cum poate fi interpretat raportul contradictoriu „dreptul la viață - pedeapsa cu moartea”?

1. Ipoteza lucrării

Pornind de la ipoteza că progresul economic nu poate coexista cu cel social, ne propunem să abordăm, prin intermediul acestei analize, un subiect controversat: pedeapsa cu moartea și aplicabilitatea acesteia în condițiile societății contemporane. Reieșind din scopul stabilit, urmăm realizarea următoarelor obiective:

- Analiza conceptului „pedeapsă capitală” și definirea acestuia.
- Abordarea practicii pedepsei capitale din perspectiva blocului emoțional-psihologic și a celui rațional.
- Demonstrarea actualității temei alese la nivel anacronic, cu ajutorul analizei din perspectiva istorică.
- Prezentarea argumentelor pro și contra aplicabilității pedepsei capitale în practica juridică a unor țări.

2. Definirea noțiunii de „pedeapsă capitală” și contextul istoric al apariției acesteia

Pedeapsa cu moartea este cea mai aspră formă de represiune care a existat vreodată. Pedeapsa cu moartea este lipsirea de viață, în mod legal, al unui individ, drept consecință a săvârșirii de către acesta a anumitor crime ce o presupun. Sentința este pusă în aplicare prin execuție. Noțiunea de pedeapsă cu moartea a căpătat și eufemismul: "pedeapsa capitală". Caracteristica principală a acestei pedepse vizează suprimarea vieții, pedeapsa cu moartea fiind, astfel, o pedeapsă privativă de libertate. De asemenea, pedeapsa cu moartea este o pedeapsă corporală, deci se referă la persoana omului în ceea ce privește integritatea corporală. Această pedeapsă este una eliminatorie, prin aceasta individul fiind înlăturat din societate. În același timp, pedeapsa capitală este o pedeapsă ireparabilă în situația în care ar fi fost stabilită în mod greșit și poate avea doar efect preventiv general, fiind lipsită de efectul prevenției speciale.

Din punct de vedere istoric, ideea actuală de pedeapsă cu moartea este reminiscența timpurilor antice, și anume a legii talionului: "*Ochi pentru ochi, dinte pentru dinte*". Cuvântul *talion* își are originea în limba latină clasică, unde *talio*, cu genitivul *talionis*, înseamnă „la fel”, „similar”, din care s-a format, în latina medievală, expresia "*Lex talionis*" (legea talionului). Potrivit acestei legi, vinovatul era tratat în același chip în care a procedat, sau a vrut să procedeze, cu victima sa, adică inculpatului i se aplica o pedeapsă identică sau similară cu răul săvârșit de el. Acest principiu ne este cunoscut din legea justiției mozaice, descrisă în Vechiul Testament, unde apare de trei ori și este considerată o lege a reciprocității și a corespondenței.

Prima dată apare în Cartea Exodului (Ex. 21:23-25), când Moise le-a poruncit israeliților: „Iar de va fi și altă vătămare, atunci să plătească suflet pentru suflet, ochi pentru ochi, dinte pentru dinte, mână pentru mână, picior pentru picior, arsură pentru arsură, rană pentru rană, vânătăie pentru vânătăie”. A doua oară, apare în Levitic (Lev. 24:19-21), unde se mai adaugă regula: "Cel ce va ucide un dobitoc să dea altul; iar cel ce va ucide un om să fie omorât". Apoi, mai apare în Deuteronom 19:16, 18, 19 și 21: „De se va ridica asupra cuiva martor nedrept, învinuindu-l de nelegiuire... și, dacă martorul acela va fi martor mincinos... să-i faceți ceea ce voise să facă el fratelui său. Și așa să stârpești răul... Să nu-l cruțe ochiul tău, ci să ceri suflet pentru

suflet, ochi pentru ochi, dinte pentru dinte, mână pentru mână, picior pentru picior. Cu răul pe care îl va face cineva aproapei sale, cu acela trebuie să i se plătească”.

Cu toate acestea, legea reciprocității era cunoscută cu mult înainte de scrierea Bibliei, cea mai veche mărturie în acest sens fiind **Codul lui Hammurabi** (1792-1749 î.e.n.). Deși astăzi pare de o cruzime inimaginabilă, Legea talionului reprezintă la vremea ei un adevărat progres în comparație cu practicile anterioare. Hammurabi a instituit talionul cu scopul de a stăvili o reminiscență foarte periculoasă a comunității gentile, și anume răzbunarea sângelui. Cea din urmă presupunea o răzbunare familială după principiul "*ultima ratio*" (ultima rațiune), care distrugea dinastia, provoca neliniște socială și încălca legile laice. În virtutea legii talionului, victima sau rudele ei nu mai puteau pricinui infractorului un rău mai mare, decât fapta comisă de către acesta.

Abia Carol cel Mare a legiferat pedeapsa Wergeld, înlocuind răzbunarea privată prin reparații în bani sau bunuri. Wergeld-ul este o componentă a dreptului german, similar unui sistem de amenzi din timpurile antice, iar denumirea îi descrie idealul sensul - în traducere "prețul omului". În legea vizigoților, viața unui bătrân era estimată la 100 de sols de aur; băieții până la 20 de ani - 60-150 sols; bărbații de la 50 la 65 de ani - 200 sols; bărbații de la 20 la 50 - 300 de sols, iar în cazul în care victima era o femeie, prețul era înjumătățit. Un sistem similar îl aduc francii salieni, pentru care orice crimă presupunea o amendă regelui pentru tulburarea ordinii publice. Apropiații curții legale erau estimați la 600 de sols și nu exista discriminarea sexuală - orice viață costa 200 sols. S-a introdus pedeapsa pentru smulgerea nasului, mâinii, piciorului, care este diminuată dacă acestea rămân atârinate. Degetul arătător, deoarece servea la tragerea cu arcul, costa 30 de sols, iar 2 degete 35 și 3 respectiv 50 sols.

3 Evoluția pedepsei capitale pe parcursul istoriei. Raționalizarea conceptului de "pedepsă.

Evoluând, pedeapsa cu moartea a căpătat diferite forme, unele devenind simbolice pentru o anumită perioadă istorică. În studiul ce urmează, analizăm principalele trăsături și incidente survenite în urma execuțiilor menționate, cu scopul de a demonstra imprezibilitatea și aspectul inuman al pedepsei capitale, indiferent de măsurile de precauție utilizate:

- *Crucificarea* - (3000 ani î.e.n.) deși inițial presupunea o moarte dureroasă, însă rapidă, studiul legistului Frederick Zugibe demonstrează că moartea survine în câteva zile, de la deshidratarea organismului, sau, în cazul în care încheieturile și picioarele sunt zdrobite cu ciocanul, de la embolia grasă.

- *Lapidarea* - cunoscută încă din preistoric, este o execuție de aproximativ 15 minute, în timpul căreia victima se îngroapă parțial, mâinile rămânându-i la suprafață, și este supusă aruncării cu pietre grele de dimensiuni relativ mici. Încercând instinctiv să se apere, victima doar își prelungește agonia. În Iran și Afganistan lapidarea este legalizată de sharia (lege musulmană), iar cartea "Lapidarea Sorayei M.", scrisă de Freidoune Sahebjam, ce descrie ororile și greșelile acestei pedepse este interzisă, deoarece "slăbește încrederea poporului în sistemul judiciar".

- *Spânzurarea* - (4000 ani î.e.n.) deși în caz normal presupune o asfixiere dureroasă timp de 4 minute, poate fi efectuată prin "căderea lungă", în cazul în care călăul greșește accidental lungimea funiei. Astfel, fratele vitreg a lui Saddam Hussein, Barzan al-Tikriti, a fost executat momentan, prin detașarea capului de trup. Spânzurarea s-a practicat îndeosebi în Marea Britanie și fostele colonii ale acesteia. În SUA, la 6 august 1890, spânzurarea a fost înlocuită cu scaunul electric.

- *Tragerea pe roată* - reminiscență a Evului Mediu. Oasele jertfei sunt zdrobite, cu ajutorul unei roți grele, astfel fiind pedepsiți hoții și răsculații. Horea și Cloșca au fost martirizați la 28 februarie 1785, pe platoul „La furci” lângă Alba Iulia, suplicii lor atrăgând criticile întregii lumi civilizate. După execuția celor doi martiri ai neamului românesc, execuția prin tragere pe roată a fost abolită din codul penal austriac.

- *Dezmembrarea* - soarta ce îl aștepta pe Thomas Morus, autorul "Utopiei", după ce refuzase să-l recunoască pe Henric al VIII-lea drept cap al Bisericii Angliei, nefiind dispus să renunțe la principiile sale și la religia sa catolică, este următoarea: acesta urma să fie tras prin Londra până la Tyburn, spânzurat, scos din buclă încă viu și supus tăierii organelor genitale și arderii celor interne. După aceasta dezmembrat în 4 părți, care urmau să fie atârinate deasupra porților orașului, iar capul pe London Bridge. În ziua pedepsei, a primit favoarea regală - decapitarea.

- *Guillotizarea* - constituie „primul pas umanist” în evoluția aplicabilității pedepsei capitale: în condițiile în care călăul deseori nu reușea decapitarea din prima încercare, Joseph Guillotin a propus folosirea unui aparat gravitațional pentru a facilita soarta condamnaților. A suferit mult din cauza că acest mecanism, asociat atât de frecvent cu revoluția franceză, îi poartă numele, deși scopurile sale erau de cea mai progresivă natură

- *Împușcarea* - inițiată în 1608, în Anglia, este al doilea pas spre o pedeapsă rapidă și lipsită de durere - moartea survine în 3 minute de la șocul hidrostatic, sau hipovolemie (pierderea masivă de sânge), și

presupune inconștiența instantanee. În cazuri speciale, eșalonul putea greși, glonțul nimerind în plămâni în loc de inimă, iar criminalul având impresia că se înecă în propriul sânge. Împușcarea este prevăzută în unele legislații pentru săvârșirea unor infracțiuni cu caracter militar și este întâlnită în: Argentina, Bulgaria, Camerun, China, Grecia, Mexic, Olanda, Peru, Senegal, Somalia.

- *Scaunul electric* - a fost introdus ca efect al percepției lipsei de umanitate a spânzurării. Introdus în 1890 în SUA, presupunea o moarte instantanee de stop cardiac. William Kemmler, însă, ce a suferit timp de 8 minute, la fel ca și William Taylor, supus execuției de 2 ori din motive tehnice (arderea generatorului), ar pune la dubiu aceasta afirmație.

- *Injecția letală* – inventată în 1939 în Germania, și introdusă în 1977 în SUA, injecția letală pare a fi cea mai umană metodă de execuție. Este o mixtură de thiopental de sodiu, bromură de pancuroniu și clorura de potasiu. Prima substanță anesteziază deținutul în 10 secunde, a doua îi paralizază mușchii și plămânii blocând respirația, iar cea de-a treia îi provoacă stopul cardiac. Teoretic, moartea survine în 7 minute însă, și aici, cazul lui Joseph Clark, care în 2006 a suferit în urma aplicării acestei pedepse 90 de minute, contrazice regula generală.

Astfel, modalitățile de executare a pedepsei cu moartea au fost multiple de-a lungul timpului, ele diferențindu-se de la un stat la altul. Totuși, oricare nu ar fi premiza sau modul de execuție a pedepsei capitale, este necesară conștientizarea aspectului deosebit de crud ale acesteia. În prezent, se urmărește executarea pedepsei capitale fără a înjosi persoana condamnatului și utilizând acele mijloace care să facă moartea mai ușor suportabilă.

4. Pedepsa capitală în spațiul carpato-danubiano-pontic

La data de 11 octombrie 2013 Republica Moldova susține abolirea pedepsei capitale, această decizie fiind întărită prin semnarea Declarației comune pentru eliminarea pedepsei cu moartea în Europa. În condițiile în care, în același an, *Amnesty International* a lansat un semnal de alarmă vizând tendința de reintroducere a pedepsei capitale în mai multe țări ale lumii, conceptul potrivit căruia „o execuție nu reprezintă o soluție”, avea nevoie de susținere, mai mult ca oricând.

Constituția țării noastre, precum și legislația națională, au fost sintonizate la standardele internaționale în acest context, pedeapsa cu moartea fiind abolită în Republica Moldova, încă din 2006. Prin legea din 29 iunie 2006 privind modificarea art.24 al Constituției R. Moldova, pedeapsa cu moartea a fost abolită complet. Deputații din Parlamentul Republicii Moldova au aprobat Protocolul Nr. 13 la Convenția Europeană pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale, privind abolirea pedepsei cu moartea în toate circumstanțele. În aceeași zi, Republica Moldova a aderat la cel de-al doilea Protocol facultativ al Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice privind abolirea pedepsei cu moartea, document al cărui art. 1 prevede că nici o persoană, aflată sub jurisdicția unui stat-partea la Protocol, nu va fi executată și că vor fi luate măsuri pentru abolirea completă a pedepsei cu moartea. Prin semnarea Declarației comune pentru abolirea pedepsei cu moartea în Europa și în lumea întreagă, Republica Moldova s-a înscris în rândurile țărilor care acordă o atenție deosebită protecției drepturilor omului și libertăților fundamentale, susținând concomitent, rezoluțiile tematice ale Adunării Generale ONU.

În România, pedeapsa capitală, abolită de Constituția din 1866 și de cea din 1923, a fost reintrodusă de Constituția din 1938, fiind menținută, prin lege specială, și după 23 august 1944. Ultima execuție a avut loc la 25 decembrie 1989. Acuzația de genocid sub care au fost trimiși în judecată și condamnați Nicolae și Elena Ceaușescu este cea mai gravă din istoria regimului comunist. Sentința a fost dusă la îndeplinire imediat, de către un pluton de execuție improvizat, într-o cazarmă din Târgoviște.

În timpul regimului Ceaușescu, au fost pronunțate multe sentințe de condamnare la moarte pentru omor deosebit de grav, dar și pentru prejudicii aduse statului, punerea în pericol a siguranței naționale și trădare. Per total, 104 sentințe au fost puse în aplicare. La Penitenciarul Jilava aveau loc execuțiile deținuților politici sau de drept comun. Aici, în noaptea de 26 noiembrie 1940, garda legionară a penitenciarului a executat 64 de persoane, printre care Mihail Moruzov – șef al Serviciului Secret, Gheorghe Argeșeanu – fost prim-ministru, Victor Iamandi – fost ministru de Justiție, toți acuzați de moartea lui Corneliu Zelea Codreanu și a altor 13 legionari fruntași uciși, în noiembrie 1938. Tot la Jilava, la 1 iunie 1946, mareșalul Ion Antonescu a fost executat de regimul comunist. Totodată, în 1971, Ion Ramaru, celebrul criminal în serie autohton, care a ucis patru femei și a mutilat alte zece, a fost condamnat și executat prin împușcare de un pluton format din trei ofițeri. Astfel este demonstrată dualitatea pedepsei capitale, care poate servi uzurpării puterii politice, protejând, concomitent, societatea. Prin Decretul Lege nr. 6 din 7.01.1990, s-a hotărât trecerea la aplicarea sancțiunii de închisoare pe viață, abolindu-se, astfel, pedeapsa capitală. Așadar, aplicarea unei astfel de pedepse nu poate fi încriminată unui nevinovat, astfel anticipându-se următorul capitol al lucrării date.

5. Argumente pro/contra pedepsei capitale.

- Consecințe duale - conform datelor din SUA, înlăturarea pedepsei capitale a dus la o creștere considerabilă a criminalității, pe când în spațiul post-sovietic, odată cu introducerea acestei pedepse a crescut rata omorurilor în cumul cu jaf și/sau viol, criminalii justificându-și acțiunile cu tendința de a nu lăsa martori.

- Efect educativ – poliția americană susține că doar amenințarea pedepsei capitale îi reține pe condamnații la detenție pe viață de la revolte sau dezordini. Totuși, unii autori de literatură juridică afirmă că "forța intimidantă a pedepsei nu este decât o prezumție, dacă nu o speranță, și chiar mai puțin, o ficțiune". Aceștia susțin că pedeapsa capitală nu corespunde definiției de act juridic, deoarece nu instituie dreptatea, ci răzbună victimele.

- Lipsa alternativei - Potrivit sondajelor, acest tip de sancțiune sporește sentimentul individual și colectiv de siguranță, iar alternativele pedepsei capitale actuale se presupun a fi deosebit de drastice: supunere la muncă forțată grea, *ergastolo* sau închisoare riguroasă pe viață. Însă, conform ultimelor tendințe în juridică, se presupune că și pedeapsa închisorii pe viață este prea derutantă, deoarece "demoralizează deținutul și nu îi dă nici un stimul de a deveni mai bun".

- Motivul economic - susținătorii pedepsei capitale blamează ideea întreținerii deținuților din contul statului și a cetățenilor liberi, considerând-o act incorect din punct de vedere moral, susținând că orice nedreptate ar trebui să fie pedepsită la justa valoare. De asemenea, pedeapsa capitală ar trebui să se aplice și din motive de siguranță și protecție pentru ceilalți membri ai societății. Individul condamnat pe viață poate face rău cuiva prin intermediul unei terțe persoane care nu se află în spatele gratiilor.

- Posibilitatea erorii - opozații la acest capitol, consideră că sentința poate fi aplicată unei persoane nevinovate în urma greșelilor de ordin birocratic, juridic, neglijenței, corupției, etc., sau poate servi manipulării societății din punct de vedere religios (vânătoarea de vrăjitoare, inchiziția și cruciadele, soldate cu mii de vieți pierdute), ideologic (convertirea în organizații extremiste, teroriste, secte (al-Qaida, ISIS, etc.) și exterminarea opozaților acestora) și politic (regimurile totalitare conduse de A.Hitler, I.Stalin, sau grupurile de inițiativă revoluționar-extremistă). Printre personalitățile istorice condamnate la moarte absolut injust, se număra : Jeanne d'Arc, Giordano Bruno, Socrate, Thomas More și Dostoevski (ultimului din fericire, nu a fost pusă în aplicare). Totuși, ar fi o neglijență să nu menționăm aportul pozitiv al acesteia, prin lichidarea totală a criminalilor în serie, cum ar fi: Carl Panzram (provocarea incendiilor în masă, viol de bărbați și minori), Serghei "Fisher" Glovkin, Andrei Chikatilo (56 de omoruri), Donald Harvey (87 omoruri în incinta unei clinici americane).

6. Concluzii

Din reglementările juridice la nivel național și internațional derivă, în mod cert, orientarea către abolirea pedepsei cu moartea în cele mai multe state ale lumii, întrucât acest curent contribuie la creșterea demnității umane, la reliefaarea importanței drepturilor fundamentale, pedeapsa cu moartea neavând un loc legitim în sistemul penal al societăților democratice. La moment, pedeapsa capitală este abolită complet în 90 de țări, în 11 țări este implementată, doar pentru crime în circumstanțe excepționale (crime de război), iar în 32 de țări este prevăzută în legislație, dar abolită în practică. Per total, ideea pedepsei capitale va fi actuală în toate timpurile. Contra acesteia s-a pronunțat activ Cesare Beccaria, care o numea „risipă inutilă de chinuri care nu i-a făcut niciodată pe oameni mai buni”. Immanuel Kant, la rândul său susținea că, "atât timp cât pedeapsa cu moartea nu este un act aleatoriu, menit să împlinească scopuri, ci este lege penală reglementată de stat, putem spune că este o acțiune rațională, și implicit una morală. Sancțiunea capitală nu poate fi o acțiune morală dacă ea răspunde unor înclinații, fie ale condamnatului, fie ale legislatorului. Condamnarea la moarte este un act moral numai în interiorul unui contract social în care agentul rațional s-a îndatorat atât față de sine, cât și față de ceilalți, la respectarea demnității umane și a libertății".

Astfel, dincolo de a susține sau nu pedeapsa cu moartea, considerăm că trebuie să existe întotdeauna o echilibrare între gravitatea unei infracțiuni și pedeapsa ce se aplică pentru comiterea acesteia. În concluzie, considerăm că fiecare individ este liber de a se pronunța independent asupra subiectului, deoarece evoluția istorică afirmă – moravurile societății în fiecare perioadă de timp, sunt unicul etalon al conceptului de justiție. Astfel, părerea fiecăruia dintre noi determină răspunsul la întrebarea enunțată în rezumat: Care este următorul pas în practica juridică: toleranța maximă sau restricționarea libertăților individuale?

Bibliografie

1. Mureșan R. *Perspective filosofice asupra pedepsei. Teoriile retribuționiste: Kant și Hegel.* / <http://www.revistatransilvania.ro/arhiva/2006/pdf/numarul11-12/p115-122.pdf>
2. Papuc I. *20 state ale lumii mai practică pedeapsa cu moartea.* / Timpul, 28 martie 2012.
3. Pedeapsa cu moartea în afara legii. Consiliul Europei și pedeapsa cu moartea. – Chișinău, 2007.